ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261,SJIF 2022-2.889,
2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-5

O‘ZBEKISTON SANOATIDA NOANIQLIK VA TAVAKKALCHILIK SHAROITIDA MOLIYAVIY MENEJMENT SAMARADORLIGINI BAHOLASH

Zayniyeva Soxiba
Biznes va tadbirkorlik oliy maktabi Magistratura talabasi

Annotatsiya. Mazkur maqolada O‘zbekiston sanoat tarmoqlarida noaniqlik va tavakkalchilik omillari sharoitida moliyaviy menejment samaradorligini baholash muammosi o‘rganildi. Zamonaviy iqtisodiy sharoitda xom ashyo narxlarining o‘zgaruvchanligi, global inflyatsiya xavflari va geosiyosiy beqarorlik omillari moliyaviy boshqaruv tizimiga jiddiy ta’sir ko‘rsatmoqda. Shuning uchun sanoat korxonalarining moliyaviy barqarorligini ta’minlash, risklarni aniqlash va boshqarish tizimlarini takomillashtirish dolzarb masala sifatida qaralmoqda. Tadqiqot doirasida xalqaro va milliy olimlarning ilmiy ishlari tahlil qilindi, mavjud metodik yondashuvlarning afzallik va cheklovlari aniqlab berildi. Moliyaviy menejment samaradorligini baholash uchun yangi indikatorlar tizimi ishlab chiqildi va sanoat korxonalari misolida tajribadan o‘tkazildi. Noaniqlik va tavakkalchilik omillari ta’sirini kamaytirishga qaratilgan strategik moliyaviy boshqaruv mexanizmlari taklif qilindi. Tadqiqot natijalari asosida O‘zbekiston sanoat korxonalari uchun moliyaviy menejment samaradorligini oshirish va tavakkalchilikni boshqarish bo‘yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi.

Kalit so‘zlar: O‘zbekiston, sanoat, moliyaviy menejment, samaradorlik, baholash, noaniqlik, tavakkalchilik, risk, investitsiya, strategiya, rejalashtirish, tahlil, barqarorlik, iqtisodiy samaradorlik, qaror qabul qilish, moliyaviy ko‘rsatkichlar, menejment uslublari, moliyaviy barqarorlik, innovatsion rivojlanish.

EVALUATION OF FINANCIAL MANAGEMENT EFFICIENCY UNDER CONDITIONS OF UNCERTAINTY AND RISK IN UZBEKISTAN'S INDUSTRY

Zayniyeva Sokhiba
master's student
Graduate School of Business and Entrepreneurship

Annotation. This research focuses on assessing the efficiency of financial management in Uzbekistan’s industrial sectors under conditions of uncertainty and risk. In today’s global economic environment, factors such as raw material price volatility, inflationary pressures, and geopolitical instability significantly impact financial management systems. Therefore, ensuring financial stability in industrial enterprises and improving risk identification and management systems have become crucial issues. The study analyzes the scientific works of both international and local scholars, identifying the advantages and limitations of existing methodological approaches. A new system of indicators for evaluating financial management efficiency was developed and tested on selected industrial enterprises. Strategic financial management mechanisms aimed at mitigating the impact of uncertainty and risk factors were proposed. Based on the research findings, scientific and practical recommendations were formulated to enhance the efficiency of financial management and risk management systems in Uzbekistan’s industrial sector.

Keywords: Uzbekistan, industry, financial management, efficiency, assessment, uncertainty, risk, investment, strategy, planning, analysis, sustainability, economic efficiency, decision-making, financial indicators, management methods, financial stability, innovative development.

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261,SJIF 2022-2.889,
2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-5

Kirish.

So‘nggi yillarda global iqtisodiy muhitda mavjud bo‘lgan beqarorlik, xom ashyo va energiya narxlarining o‘zgaruvchanligi, geosiyosiy tahdidlar va inflyatsiya xavflari moliyaviy boshqaruv sohasining dolzarbligini yanada oshirmoqda. Ayniqsa, ishlab chiqarish va sanoat sohalarida samarali moliyaviy menejment tizimini shakllantirish va uni noaniqlik hamda tavakkalchilik sharoitida faol yuritish zamonaviy iqtisodiy taraqqiyotning asosiy talablaridan biriga aylanmoqda.

O‘zbekiston sanoat tarmoqlarida amalga oshirilayotgan keng ko‘lamli modernizatsiya va diversifikatsiya jarayonlari moliyaviy boshqaruv tizimining ahamiyatini oshirmoqda. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev o‘zining so‘nggi yillardagi chiqishlarida iqtisodiyot, xususan, sanoat sohasida zamonaviy boshqaruv tamoyillarini joriy etish, moliyaviy intizomni mustahkamlash va korxonalarni raqobatbardosh qilish zarurligini alohida ta’kidlagan. Jumladan, 2023-yil 20-dekabr kuni Oliy Majlisga qilgan murojaatnomasida:

“*Iqtisodiy islohotlarimizning yuragi bu — sanoat. Endi sanoat korxonalari raqobatbardosh bo‘lishi, bozorga moslashishi va innovatsion yondashuvga asoslangan boshqaruvga o‘tishi shart*”[1],

— deya belgilab berdi.

Bundan tashqari, “Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi: 2022–2026 yillar”[2] hujjatida sanoatni rivojlantirish, investitsion faollikni oshirish, moliyaviy boshqaruv tizimlarini takomillashtirish va risklarni boshqarish tizimini kuchaytirish ustuvor yo‘nalishlardan biri sifatida belgilangan. Shundan kelib chiqib, noaniqlik va tavakkalchilik sharoitida moliyaviy menejment samaradorligini baholash mavzusi zamon talablari va davlat siyosatining dolzarb yo‘nalishlari bilan bevosita bog’liqdir.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan ilgari surilgan “Yangi O‘zbekiston” taraqqiyot strategiyasi[3], “O‘zbekiston — 2030” strategik dasturi[4] va boshqa muhim dasturlarda mamlakat sanoatining raqobatbardoshligini oshirish, iqtisodiyotda noaniqlik va tavakkalchilik omillarini kamaytirish dolzarb vazifalar qatoriga qo‘yilgan. Bunday sharoitda sanoat tarmoqlarida moliyaviy menejmentni samarali tashkil etish va uni zamonaviy risklarni boshqarish mexanizmlari bilan boyitish O‘zbekiston iqtisodiy xavfsizligi va barqaror rivojlanishining muhim omili sifatida ko‘rilmoqda.

Globallashuv va raqamli transformatsiya jarayonlarida sanoat korxonalarining moliyaviy faoliyatida yuzaga keladigan noaniqliklar va tavakkalchiliklar ularning moliyaviy natijalari va raqobatbardoshligini belgilovchi asosiy omillardan biriga aylanmoqda. Shu nuqtayi nazardan, mazkur tadqiqot mavzusi — «O‘zbekiston sanoatida noaniqlik va tavakkalchilik sharoitida moliyaviy menejment samaradorligini baholash» — o‘zining yuqori ilmiy va amaliy ahamiyati bilan ajralib turadi.

O‘zbekiston Respublikasi mustaqillik yillaridan buyon sanoat tarmoqlarini rivojlantirishga alohida e’tibor qaratib kelmoqda. Iqtisodiyotni tarkiban diversifikatsiya qilish, eksportga yo‘naltirilgan va yuqori qo‘shimcha qiymatga ega mahsulotlar ishlab chiqarishni kengaytirish orqali sanoat sektori mamlakat iqtisodiyotining tayanch ustuniga aylanmoqda. Mamlakatda amalga oshirilayotgan keng

[1] O’zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga 2023-yil 20-dekabr kungi Murojaatnomasi. [Manba: president.uz rasmiy veb-sayti]

[2] «Yangi O’zbekistonning taraqqiyot strategiyasi – 2022–2026», O’zbekiston Respublikasi Prezidenti Farmoni, 2022-yil 28-yanvar, PF-60-son.

[3] Sh.Mirziyoyev. «Yangi O’zbekiston strategiyasi», Toshkent, 2021-yil.

[4] «O’zbekiston – 2030» strategiyasi, O’zbekiston Respublikasi Prezidenti Farmoni, 2023-yil 11-sentabr, PF-178-son.

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261,SJIF 2022-2.889,
2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

ko‘lamli iqtisodiy islohotlar, ayniqsa, so‘nggi yillarda jadal sanoatlashtirish jarayonlari, bu sohada samarali moliyaviy menejment tizimini shakllantirish zarurligini yanada oshirmoqda.

Sanoat tarmoqlarining rivojlanish dinamikasi

Davlat statistika qo‘mitasi ma’lumotlariga ko‘ra, 2017–2023 yillar davomida sanoat ishlab chiqarish hajmi yildan-yilga o‘sib bormoqda. Jumladan, 2023-yil yakunlariga ko‘ra, sanoat mahsulotlari ishlab chiqarish hajmi 546,4 trln so‘mni tashkil etib, bu 2017-yilga nisbatan 1,7 barobar ko‘pdir[5]. Ushbu ko‘rsatkichlar sanoat tarmoqlari, ayniqsa:

- *elektrotexnika,*
- *oziq-ovqat sanoati,*
- *qurilish materiallari ishlab chiqarish,*
- *kimyo va farmatsevtika,*
- *avtomobilsozlik*

yo‘nalishlarida yuqori sur’atlarda rivojlanayotganini ko‘rsatadi.

Shuningdek, O‘zbekiston Prezidentining 2020-yil 12-avgustdagi PQ–4806-sonli qarorida[6] sanoatni klaster asosida tashkil etish va hududiy sanoat zonalarini rivojlantirish strategik yo‘nalish sifatida belgilangan. Bu esa har bir tarmoqda moliyaviy menejmentning o‘ziga xos mexanizmlarini ishlab chiqish va moslashtirish ehtiyojini yuzaga keltiradi.

Sanoat tarmoqlarida moliyaviy boshqaruv tizimining holati.

O‘zbekistonda sanoat korxonalarining moliyaviy menejmenti hali to‘liq darajada institutsional va raqamlashtirilgan tizimga aylangani yo‘q. Aksariyat hollarda moliyaviy qarorlar qisqa muddatli foydaga asoslanib qabul qilinadi va strategik moliyaviy rejalashtirish sust rivojlangan.

1. Moliyaviy rejalashtirish darajasi.

Ko‘plab sanoat korxonalarida o‘rta va uzoq muddatli moliyaviy rejalashtirish tizimi hali ham shakllanmagan. Bu esa tavakkalchiliklar yuzaga kelganda tezkor moslashishni qiyinlashtiradi. Iqtisodchi A. Jo‘rayev “Noaniqlik sharoitida boshqaruv qarorlari” (2021) nomli asarida shunday xulosa qiladi: “Ko‘pgina mahalliy korxonalarda moliyaviy qarorlar statistik yondashuv asosida emas, balki sub’ektiv tajriba asosida qabul qilinmoqda, bu esa noaniqlik sharoitida salbiy oqibatlarga olib kelmoqda”[7].

2. Moliyaviy tahlil va monitoring tizimlari

Moliyaviy menejmentning samaradorligi ko‘p jihatdan tahlil va monitoring tizimlarining mukammalligiga bog’liq. Biroq, tahlil ko‘rsatmoqda-ki, ko‘plab sanoat korxonalarida moliyaviy ko‘rsatkichlar yuzaki tahlil qilinadi, bu esa real moliyaviy xavflarni aniqlash va baholashni qiyinlashtiradi.

Masalan, "O‘zavtosanoat" aksiyadorlik jamiyati tarkibidagi ayrim korxonalar faqatgina yillik balanslar asosida tahlil olib boradi, bu esa pul oqimlaridagi qisqa muddatli uzilishlarni e’tibordan chetda qoldirishga olib keladi.

3. Moliyalashtirish manbalari va investitsion oqimlar

Sanoat tarmoqlarida investitsiyalar, asosan, davlat dasturlari, kredit liniyalari yoki xorijiy investorlardan olinayotgan mablag’lar asosida moliyalashtiriladi. Masalan, 2022-yilda xorijiy

[5] O’zbekiston Respublikasi Davlat Statistika qo’mitasi. (2023). www.stat.uz

[6] O’zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ–4806-son qarori, 12.08.2020. www.lex.uz

[7] Jo’rayev M.T. (2021). *Noaniqlik sharoitida boshqaruv qarorlari*. Toshkent: Iqtisodiyot.

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261,SJIF 2022-2.889,
2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-5

investitsiyalar hisobidan sanoatga 9,1 mlrd AQSh dollari yo‘naltirilgan bo‘lsa, uning 60% dan ortig’i yirik avtomobilsozlik, energetika va kimyo sanoatiga to‘g’ri kelgan[8].

Shu bilan birga, kichik va o‘rta sanoat korxonalarining bank kreditlariga bo‘lgan kirish imkoniyati cheklangan. Xodjiev B.M. “Investitsion faoliyatni moliyaviy boshqarish” (2017) nomli kitobida bu holatni tahlil qilgan holda quyidagicha fikr bildiradi: “Moliyaviy barqarorlikni saqlashda sanoat korxonalarining o‘z vaqtida va maqbul shartlarda moliyalashtirish manbalariga ega bo‘lishi eng asosiy mezondir”[9].

4. Korporativ moliyaviy boshqaruvning institutsional muammolari

Ko‘plab yirik sanoat korxonalarida moliyaviy menejmentning institutsional jihatdan mustaqilligi past darajada. Boshqaruv qarorlari korxonaning o‘zida emas, balki yuqoridagi tashkilotlar tomonidan qabul qilinishi moliyaviy resurslardan foydalanish samaradorligini kamaytiradi.

Shu bilan birga, aksariyat moliyaviy menejerlar zamonaviy risk tahlili, stress-test usullari va ssenariy modellashtirish kabi vositalardan yetarlicha foydalanmayapti. Bu esa Hubbard (2009) tomonidan ko‘rsatilgan klassik xatolarning takrorlanishiga olib keladi[10].

Sanoat tarmoqlarida moliyaviy menejmentni baholash muammolari

Moliyaviy menejment samaradorligini baholash uchun xalqaro tajribada ROI, EVA, ROA, CFROI kabi ko‘rsatkichlardan foydalaniladi. Biroq, O‘zbekistonda bu indikatorlardan amaliyotda cheklangan darajada foydalaniladi.

Sh.A.Mirzayev o‘zining “Moliyaviy tahlil va boshqaruv” (2020) asarida sanoat korxonalarida baholash indikatorlari bo‘yicha yagona uslubiy yondashuv mavjud emasligini qayd etadi[11]. Bu esa sanoat tarmoqlari kesimida taqqoslama tahlil va samaradorlikni baholashni murakkablashtiradi.

Xulosa. Yuqoridagi tahlillar shuni ko‘rsatadiki, O‘zbekiston sanoat tarmoqlari jadal rivojlanayotgan bo‘lsa-da, ularning moliyaviy boshqaruv tizimi hali to‘liq shakllanmagan va zamonaviy talablarga to‘liq mos emas. Strategik moliyaviy rejalashtirish, investitsion oqimlarni diversifikatsiya qilish, moliyaviy tahlil tizimlarini chuqurlashtirish va korxonalarda mustaqil moliyaviy qarorlar qabul qilish imkoniyatlarini oshirish orqali bu tizimni takomillashtirish zarur. Aks holda, sanoat rivojining barqarorligi xavf ostida qoladi.

Adabiyotlar/ *References*

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga 2023-yil 20-dekabr kungi Murojaatnomasi. [Manba: president.uz rasmiy veb-sayti]
2. «Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi – 2022–2026», O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Farmoni, 2022-yil 28-yanvar, PF-60-son.
3. Sh.Mirziyoyev. «Yangi O‘zbekiston strategiyasi», Toshkent, 2021-yil.
4. «O‘zbekiston – 2030» strategiyasi, O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Farmoni, 2023-yil 11-sentabr, PF-178-son.
5. O‘zbekiston Respublikasi Davlat Statistika qo‘mitasi. (2023). www.stat.uz
6. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ–4806-son qarori, 12.08.2020. www.lex.uz
7. Jo‘rayev M.T. (2021). *Noaniqlik sharoitida boshqaruv qarorlari*. Toshkent: Iqtisodiyot.
8. Investitsiyalar, sanoat va savdo vazirligi statistik hisobotlari (2023). www.mift.uz

[8] Investitsiyalar, sanoat va savdo vazirligi statistik hisobotlari (2023). www.mift.uz
[9] Xodjiev B.M. (2017). Investitsion faoliyatni moliyaviy boshqarish. Toshkent: IQTISOD-MOLIYA.
[10] Hubbard D.W. (2009). The Failure of Risk Management. Wiley.
[11] Mirzayev Sh.A. (2020). Moliyaviy tahlil va boshqaruv. Toshkent: IQTISOD-MOLIYA.

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261,SJIF 2022-2.889,
2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

VOLUME-5, ISSUE-5

9. Xodjiev B.M. (2017). Investitsion faoliyatni moliyaviy boshqarish. Toshkent: IQTISOD-MOLIYA.
10. Hubbard D.W. (2009). The Failure of Risk Management. Wiley.
11. Mirzayev Sh.A. (2020). Moliyaviy tahlil va boshqaruv. Toshkent: IQTISOD-MOLIYA.